

Zelfbeeld in relatie tot drop out en schoolbetrokkenheid

Universiteit Leiden

Faculteit Sociale Wetenschappen

Pedagogische Wetenschappen, Orthopedagogiek

Geschreven door:

Rina Poetoe

0330663

Oktober 2012

Begeleider:

Prof. Dr. P. H. Vedder

Masterproject Drop out

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	3
Drop out en de Reboundvoorziening	4
Zelfbeeld.....	5
Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid.....	6
Huidig onderzoek.....	6
Methode	8
Steekproef.....	8
Meetinstrumenten	8
Procedure.....	10
Analysemethoden	11
Resultaten	13
Databeschrijving	13
Zelfbeeld en drop out.....	14
Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid.....	15
Discussie.....	16
Conclusies	16
Implicaties	17
Beperkingen.....	17
Suggesties.....	18
Literatuurlijst.....	19
Bijlage	22
Vragenlijst	22
Tijddijnen	24

Samenvatting

In dit onderzoek is gekeken naar het zelfbeeld van Rebound- leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die al of niet drop out zijn geweest. Er is onderzocht in welke mate zelfbeeld samenhangt met drop out en schoolbetrokkenheid en hoe deze variabelen zich verhouden tot elkaar. Dit onderzoek is gedaan om meer inzicht te krijgen in factoren die samengaan met drop out. Dit is noodzakelijk om effectieve interventieprogramma's in te kunnen zetten ter preventie van drop out. In totaal deden 36 leerlingen mee aan dit onderzoek die tijdens schooljaar 2010-2011 of schooljaar 2011-2012 op één van de Rebounds in de regio Den Haag hebben gezeten. Uit de resultaten van het onderzoek bleek dat er geen verschil in zelfbeeld is tussen de leerlingen die drop out zijn geweest en de leerlingen die dit niet zijn geweest. Het zelfbeeld van de drop out- leerlingen bleek na de Rebound-interventie hoger te zijn dan voorafgaand aan de interventie. Tot slot werd er een samenhang gevonden tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij de groep leerlingen die niet eerder drop out zijn geweest.

Sleutelwoorden: drop out, zelfbeeld en schoolbetrokkenheid.

Inleiding

In Nederland heeft ieder kind recht op onderwijs om zich te kunnen voorbereiden op de arbeidsmarkt. Echter niet ieder kind in Nederland profiteert van dit recht. Zo zijn er ongeveer 2500 leerplichtige jongeren die langer dan een maand zonder toestemming van school verzuimen. Oftewel, per 1.000 leerplichtige jongeren is er één een drop out (Van Eekelen, 2010). Om het probleem drop out aan te pakken, worden er verschillende interventies ingezet, waaronder de Rebound-voorziening in het voortgezet onderwijs. Het Reboundprogramma speelt onder andere in op de risicofactoren die samengaan met drop out. Het bevorderen van het zelfbeeld en de schoolbetrokkenheid zijn daar essentiële onderdelen van (Holter & Bruinsma, 2010).

Hoewel de Rebound-interventie al enige jaren wordt ingezet, is er nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten ervan (Holter & Bruinsma, 2010). Zo is een belangrijke vraag of de Rebound invloed heeft op de al eerder genoemde factoren zelfbeeld en schoolbetrokkenheid. Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid zijn factoren die een hoge samenhang blijken te hebben met drop out. Zo blijkt uit onderzoek dat drop outs over het algemeen een lager zelfbeeld

hebben dan degenen die wel gewoon naar school gaan (Finn, 1989; Lan & Lanthier, 2009). Ook voelen drop outs zich in veel mindere mate betrokken bij de school dan degenen die wel gewoon naar school gaan (Finn, 1989). Verreweg het grootste deel van de drop outs keert dan ook niet meer terug naar school. En van het kleine deel dat wel terugkeert, is het zeer aannemelijk dat ze weer drop out zullen worden (Van den Bouwhuisen, 2011). Om het probleem drop out aan te pakken is wetenschappelijk onderzoek naar interventies zoals de Rebound van cruciaal belang. Dit onderzoek is dan ook een poging om meer duidelijkheid te krijgen over het effect van de Rebound op zelfbeeld en schoolbetrokkenheid.

Drop out en de Reboundvoorziening

Onder drop outs vallen alle jongeren tot 23 jaar die hun schoolloopbaan beëindigen zonder 'startkwalificatie'. Een startkwalificatie is een havo- of vwo diploma, of een mbo-diploma op minimaal niveau 2 (Van den Berg, 2007). Jongeren die niet over een startkwalificatie beschikken, hebben uitermate zwakke kansen op de arbeidsmarkt en lopen risico op maatschappelijk afglijden (Witte & Notten, 2008). Het fenomeen drop out wordt dan ook als een groot probleem beschouwd (Groot & Maassen van den Brink, 2003). Drop outs ervaren namelijk een hogere werkloosheid en krijgen een lager inkomen dan degenen die wel gewoon hun school af maken. Ook lopen drop outs een hoger risico op gezondheidsproblemen, een hoger risico om deel te nemen aan criminele activiteiten, en een hoger risico om te moeten leven van een uitkering. Deze problemen kosten de overheid veel geld (Rumberger, 1995).

Daarom doet de overheid er alles aan om het aantal drop outs in Nederland terugdringen. Er zijn door de jaren heen al vele maatregelen getroffen en projecten ontwikkeld om dit probleem aan te pakken (Van den Berg, 2007). Eén van deze projecten is de Reboundvoorziening in het voortgezet onderwijs. Een Reboundvoorziening biedt opvang van drie maanden aan leerlingen die op school niet meer te handhaven zijn en die ook geen baat meer hebben bij de zorg die de eigen school kan bieden (Kremers, 2006). Onder andere verstoring gedrag in de les, problemen met autoriteit en gebrek aan motivatie voor schoolwerk zijn kenmerkend voor leerlingen die op de Rebound terechtkomen. De Rebound- leerlingen volgen een onderwijsprogramma waarbij schoolbetrokkenheid wordt bevorderd. Zo zijn gedragsverandering, verbetering van de leerattituden en het inhalen van leerachterstanden essentiële onderdelen van het programma (Holter & Bruinsma,

2010). Op de Rebound volgt de leerling onderwijs op maat en het doel is om zo snel mogelijk terug te keren naar het reguliere onderwijs. Het is een vereiste dat de eigen school betrokkenheid toont, terwijl de leerling op de Rebound verblijft. De Rebound doet er alles aan om de leerling voor te bereiden op de overgang van de Rebound naar de school van herkomst of naar een andere school in het reguliere onderwijs (Holter & Bruinsma, 2010). Wegens het feit dat Rebound-leerlingen allen grensoverschrijdend gedrag op school hebben vertoond, is het aannemelijk dat drop out vaker voorkomt bij Reboundleerlingen dan bij reguliere leerlingen. Daarom staan de leerlingen die op de Rebound hebben gezeten centraal in dit onderzoek.

Zelfbeeld

In de literatuur zijn er verschillende definities van zelfbeeld te vinden. Voor het woord 'zelfbeeld' worden ook vaak synoniemen gebruikt, zoals zelfwaarde, zelfbetrekking, zelfvertrouwen of trots. Bij zelfbeeld gaat het er om hoe mensen zichzelf evalueren. Bij de definitie van zelfbeeld gaat het puur om de manier waarop een persoon naar zichzelf kijkt (Mann, Hosman, Schaalma & de Vries, 2004). Zelfbeeld wordt gedefinieerd als een persoonlijk oordeel van waardigheid dat wordt geuit in de houding die een persoon heeft ten opzichte van zichzelf (Finn, 1989).

Verschillende studies bevestigen dat drop outs over het algemeen een lager zelfbeeld hebben dan hun leeftijdsgenoten die wel gewoon naar school gaan (Finn, 1989; Lan & Lanthier, 2009; Reid, 1984). Om erachter te komen of dat ook zo is voor de leerlingen die op de Rebound hebben gezeten, zullen in dit onderzoek de leerlingen die drop out zijn geweest vergeleken worden met degenen die niet eerder drop out zijn geweest. Deze onderzoeksvraag luidt als volgt: *verschilt het zelfbeeld van de Rebound-leerlingen tussen de 12 en 18 jaar voorafgaand aan hun drop out met die van de Rebound-leerlingen in dezelfde leeftijd die niet zijn uitgevallen op school?* Verwacht wordt de leerlingen die drop out zijn geweest lager zullen scoren op zelfbeeld dan de leerlingen die niet eerder drop out zijn geweest (Reid, 1984).

In een studie van Buckner (1993) is aangetoond dat interventieprogramma's die de nadruk leggen op bevordering van het zelfbeeld, effectief blijken te zijn bij het terugdringen van drop out. Deze interventieprogramma's blijken een belangrijke bijdrage te leveren aan de verbetering van het zelfbeeld. Om erachter te komen of dat ook geldt voor de Reboundvoorziening in Nederland, zal in dit onderzoek worden gekeken of het zelfbeeld van de Reboundjongeren is verbeterd nadat ze de interventie

hebben gehad. Het is mogelijk dat de Rebound een positieve invloed heeft gehad op het zelfbeeld van de jongeren die drop out zijn geweest. De tweede onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt: *is er een verschil in de mate van zelfbeeld bij drop out-leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die op de Rebound hebben gezeten voorafgaand aan de interventie en volgend op de interventie?* Verwacht wordt dat de leerlingen een hoger zelfbeeld hebben na de interventie dan voorafgaand aan de interventie (Buckner, 1993).

Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid

Verder zal er in dit onderzoek worden gekeken of er een samenhang is tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid. De term 'schoolbetrokkenheid' omvat de mate waarin de leerling zich betrokken voelt tot en deelneemt aan het schoolprogramma en aan schoolse activiteiten (Glanville & Wildhagen, 2007). Schoolbetrokkenheid kan worden geoperationaliseerd in drie componenten, te weten gedragsmatige betrokkenheid, emotionele betrokkenheid en cognitieve betrokkenheid. Gedragsmatige betrokkenheid heeft te maken met participatie in academische, sociale, of buitenschoolse activiteiten; het wordt beschouwd als cruciaal voor het bereiken van positieve academische resultaten en het voorkomen van drop out. Emotionele betrokkenheid heeft te maken met gevoel en sympathie; Het omvat positieve en negatieve reacties op leraren, klasgenoten, academici of school. En bij cognitieve betrokkenheid gaat het om bedachtzaam zijn, de bereidheid om complexe ideeën te leren begrijpen en moeilijke vaardigheden te beheersen (Fredricks, Blumenfeld & Paris, 2004).

Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat jongeren die het gevoel hebben dat ze betrokken worden bij de school, een sterker zelfbeeld hebben dan jongeren die dat gevoel niet hebben. Deze jongeren besteden dan ook meer tijd aan het huiswerk en aan buitenschoolse activiteiten (gedragsmatige betrokkenheid), hebben een positievere connectie met leeftijdsgenoten en leraren (emotionele betrokkenheid) en presteren beter op school (cognitieve betrokkenheid) (Dotterer, McHale & Crouter, 2007; King, Vidourek, Davis & McClellan, 2002). In onderhavige studie wordt gekeken of dat ook het geval is bij de Reboundleerlingen. De laatste onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt: *is er een samenhang tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die op de Rebound hebben gezeten?* Verwacht

wordt dat er een positieve samenhang is tussen zelfbeeld en alle drie componenten van schoolbetrokkenheid (Dotterer et al., 2007; King et al., 2002).

Huidig onderzoek

Het fenomeen drop out is een groot probleem op maatschappelijk, sociaal en individueel niveau (Rumberger, 1995). De Reboundvoorziening is een interventie die al enige jaren wordt ingezet om het aantal drop outs terug te dringen. Echter, voldoende wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van de Rebounds ontbreekt nog. Het op wetenschappelijke wijze onderzoeken van factoren die drop out beïnvloeden, kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van dit soort interventies. In diverse onderzoeken is aangetoond dat het hebben van een laag zelfbeeld en lage schoolbetrokkenheid de kans op drop out vergroten. In dit onderzoek zullen schoolbetrokkenheid en zelfbeeld in relatie tot drop out centraal staan. Onder drop out zullen alle leerlingen worden gerekend die langer dan tien dagen achtereen hebben thuis gezeten. De volgende hypothesen worden getoetst:

1. Het zelfbeeld van de Rebound-leerlingen is voorafgaand aan hun drop out lager dan die van de Rebound-leerlingen in dezelfde leeftijd die niet zijn uitgevallen op school.
2. De leerlingen die drop out zijn geweest, hebben na de Rebound-interventie een hoger zelfbeeld dan voorafgaand aan de Rebound-interventie.
3. Er is een positieve samenhang tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij alle Rebound-leerlingen.

Method

Steekproef

Aan dit onderzoek hebben 36 leerlingen meegedaan. Deze leerlingen hebben tijdens schooljaar 2010-2011 of schooljaar 2011-2012 een periode op één van de Rebounds in de regio Den Haag gezeten. Bij 29 van deze leerlingen (69% jongens, $N = 20$ en 31% meisjes, $N = 9$) is er ook een eerste meting gedaan. Op het moment van de eerste meting waren de leerlingen tussen de 12 en 16 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van deze leerlingen was toen 13.8 jaar ($SD = 1.07$).

Van de 36 leerlingen die hebben meegedaan aan de tweede meting waren er 66,7% jongens ($N = 24$) en 33,3 % meisjes ($N = 12$). Op het moment van de tweede meting waren de leerlingen tussen de 13 en 18 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van deze 36 leerlingen was 15.1 jaar ($SD = 1.28$). In de periode van september 2010 t/m april 2012 waren 72,2 % van deze leerlingen geen drop out ($N = 26$) en 22,2% was wel drop out ($N = 8$). Van 5,6 % ($N = 2$) is onbekend of ze in deze periode drop out waren of niet.

Meetinstrumenten

In dit onderzoek is gekeken naar de variabelen ‘drop out’, ‘zelfbeeld’ en ‘schoolbetrokkenheid’. De variabele ‘drop out’ is gemeten door middel van een tijdlijn van het schooljaar 2010-2011 en een tijdlijn van het schooljaar 2011-2012. Eén tijdlijn is opgedeeld in 12 maanden. Door middel van een kleur moesten de leerlingen op de tijdlijn aangeven in welke periode ze naar school gingen (groen), in welke periode ze op de Rebound hebben gezeten (blauw), en in welke periode ze langer dan 10 dagen achtereen thuis hebben gezeten (rood).

De variabele ‘zelfbeeld’ is gemeten met de Nederlandse vertaling van de Rosenberg Self-Esteem Scale, hierna RSE genoemd (Gray-Little, Williams & Hancock, 1997). De RSE werd in 1965 geïntroduceerd door Rosenberg. Volgens Rosenberg (1979) wordt een persoon met een hoog zelfbeeld gekarakteriseerd als iemand die respect heeft voor zichzelf en zichzelf beschouwt als een waardevolle persoon. Zo een persoon waardeert zijn verdiensten en herkent ook zijn fouten. Bij personen met een laag zelfbeeld daarentegen ontbreekt het aan zelfrespect. Zij beschouwen zichzelf als waardeloos en niet adequaat (Gray-Little et al., 1997). De vragenlijst bestaat uit tien items in de vorm van stellingen. Eén van deze stellingen is bijvoorbeeld “Ik vind dat ik als persoon de moeite waard ben.” De stellingen 2, 5, 6, 8

en 9 zijn negatief geformuleerd. De vragenlijst bevat een vijf-punts Likert schaal met de volgende antwoordmogelijkheden: ‘Helemaal mee oneens’, ‘een beetje mee oneens’, ‘Weet niet’, ‘Een beetje mee eens’, en ‘Helemaal mee eens’. Er kunnen maximaal 50 punten worden gescoord; hoe hoger de score, hoe hoger het zelfbeeld. Uit een studie naar de toepasbaarheid van de RSE is gebleken dat deze vragenlijst een uiterst valide en betrouwbaar en intern consistent instrument is om het zelfbeeld te meten (*Cronbach's $\alpha = .88$*) (Gray-Little et al., 1997).

De variabele ‘schoolbetrokkenheid’ is gemeten met de Nederlandse vertaling van de School Engagement Scale, hierna SES genoemd. ‘Schoolbetrokkenheid’ wordt in deze vragenlijst geoperationaliseerd in drie componenten: emotionele betrokkenheid, gedragsmatige betrokkenheid en cognitieve betrokkenheid (Fredricks et al., 2004). Omdat er nog geen vertaling van deze vragenlijst voorhanden was, hebben drie masterstudenten van Universiteit Leiden de SES vertaald van het Engels naar het Nederlands. Allereerst hebben de studenten, ieder afzonderlijk van elkaar, de items van de originele vragenlijst vertaald naar het Nederlands. Vervolgens werden de drie verschillende vertalingen met elkaar vergeleken en in overleg besloten welke de beste vertaling was. Daarna hebben twee andere (onafhankelijke) personen deze Nederlandse vertaling weer terugvertaald in het Engels en werd deze terug vertaalde versie vergeleken met de oorspronkelijke versie van Fredricks. Vier items waren anders terugvertaald dan de oorspronkelijke items. De drie studenten hebben nogmaals kritisch gekeken naar deze items en de vertaling naar het Nederlands aangepast. De SES bestaat uit negentien items in de vorm van stellingen. De stellingen 2, 5 en 7 zijn negatief geformuleerd. De vragenlijst bevat een vijf-punts Likert schaal met de volgende antwoordmogelijkheden: ‘Helemaal mee oneens’, ‘een beetje mee oneens’, ‘Weet niet’, ‘Een beetje mee eens’, en ‘Helemaal mee eens’. Stelling 1 t/m 5 meten gedragsmatige betrokkenheid. Bijvoorbeeld: “Ik kom in de problemen op school”. Stelling 6 t/m 11 meten emotionele betrokkenheid. Bijvoorbeeld: “Ik voel me gelukkig op school”. Stelling 12 t/m 19 meten cognitieve betrokkenheid. Bijvoorbeeld: “Ik lees extra boeken om meer te leren over de dingen die we op school doen”. Er kunnen maximaal 95 punten gescoord worden, waarvan 25 punten voor gedragsmatige betrokkenheid, 30 punten voor emotionele betrokkenheid en 40 punten voor cognitieve betrokkenheid. Hoe hoger de score, hoe hoger de mate van schoolbetrokkenheid. Er is een onderzoek verricht naar de toepasbaarheid van de SES. Aan de hand van een voor- en nameting is gekeken in

hoeverre de SES betrouwbaar is. De resultaten wezen uit dat er voor gedragsmatige betrokkenheid een Cronbach's α was van .72 bij de eerste meting en bij de tweede meting was deze .77. Voor emotionele betrokkenheid was er een Cronbach's α van .83 bij de eerste meting en bij de tweede meting was deze .86. En bij cognitieve betrokkenheid was de Cronbach's α .82 bij de eerste meting en bij de tweede meting was de Cronbach's α onbekend. Al met al werd aangetoond dat de SES een goed instrument is om schoolbetrokkenheid te meten (Fredricks, Blumenfeld, Friedel & Paris 2005).

Procedure

De dataverzameling voor dit onderzoek is verricht door drie masterstudenten van Universiteit Leiden. Deze studenten kregen inzage in de dossiers van 91 leerlingen die in de schooljaren 2010-2011 en 2011-2012 op één van de Rebounds in de regio Den Haag hebben gezeten. Van 72 leerlingen was een eerste meting voorhanden. De dossiers bevatten onder andere het aanmeldingsformulier van de Rebound en informatie over de stamschool van de leerlingen. Met stamschool wordt de school bedoeld waar de leerling zat voordat hij / zij naar de Rebound ging. Om de 91 leerlingen te benaderen, is er contact opgenomen met de contactpersonen van de stamscholen van de leerlingen. Deze contactpersonen werden zowel persoonlijk, via de mail, als telefonisch benaderd. Allereerst werd het doel van het onderzoek uitgelegd aan de contactpersonen. Vervolgens werd gevraagd of de betreffende leerlingen nog op de stamschool zaten. Zo ja, dan werd er gevraagd of er een aantal vragenlijsten bij deze leerlingen kon worden afgenomen. Een deel gaf hiervoor direct toestemming, en er kon dan ook meteen een afspraak worden gepland om naar de school te gaan. De leerlingen werden uit de klas gehaald en naar een rustige plaats gebracht waar zij de vragenlijsten konden invullen. Vooraf werd aan de leerlingen meegedeeld dat hun deelname aan het onderzoek geheel anoniem was. Ook werd hen instructies gegeven over het invullen van de vragenlijsten. Er was ook een gedeelte van de scholen dat geen toestemming gaf om de vragenlijsten in te vullen, of dat eerst toestemming wilde vragen aan de ouders van de leerling. In het laatste geval werd er een toestemmingsformulier opgestuurd naar de ouders, met het verzoek deze in te vullen (wel / geen toestemming) en binnen drie weken te retourneren. Ook na diverse herinneringsmails, is geen van deze formulieren geretourneerd. Dientengevolge vielen deze leerlingen af voor het onderzoek.

Een groot deel van de stamscholen liet weten dat de leerlingen in kwestie niet meer op hun stamschool zaten. Er werd dan gevraagd of bekend was waar de leerlingen naartoe waren gegaan. Zo ja, dan werd de nieuwe school van de leerling gecontacteerd en weer gevraagd of er vragenlijsten afgenomen konden worden. Van de scholen die hier geen medewerking aan wilden verlenen, vielen de leerlingen ook af. Er was ook een gedeelte dat uitviel wegens onvoorziene omstandigheden, zoals verhuizingen en het niet kunnen traceren van de leerlingen. In het laatste geval is getracht een casemanager of leerplichtambtenaar te consulteren. Ondanks vermelding dat het om een anoniem onderzoek ging, wensten zij niet hun medewerking te verlenen vanwege recht op privacy van de leerlingen. Ook in deze gevallen vielen de leerlingen dus af. Ten slotte waren er scholen die wel toestemming gaven, maar waarbij de leerlingen zelf niet wilden meewerken. Eén school gaf de huistelefoonnummers van de desbetreffende leerlingen, zodat deze alsnog bereikt konden worden. Van deze leerlingen wilde er één meewerken en vulde thuis de vragenlijsten in. Na een intensieve dataverzamelingsfase zijn alle data ingevoerd en geanalyseerd door de drie masterstudenten. De uiteindelijke omvang van de huidige steekproef werd vastgesteld op 36 leerlingen.

Analysemethoden

Bij de Rebound- leerlingen zijn er in totaal twee metingen gedaan. De eerste meting werd afgenomen voordat ze naar de Rebound gingen en de tweede meting vond een jaar na de Rebound- opname plaats. De gegevens uit de vragenlijsten zijn verwerkt en geanalyseerd in het statistische computerprogramma SPSS. Dit programma wordt gebruikt om statistische procedures op grote gegevensbestanden toe te passen (De Vocht, 2002). Hieronder is per onderzoeksvraag aangegeven welke toetsen zijn gebruikt ter beantwoording. Bij alle toetsen is gekozen voor een Cronbach's α van 0.05 en een betrouwbaarheidsinterval van 95%.

Onderzoeksvraag 1: *verschilt het zelfbeeld van Rebound-leerlingen tussen de 12 en 18 jaar voorafgaand aan hun drop out met die van de Rebound -leerlingen in dezelfde leeftijd die niet zijn uitgevallen op school?* Deze vraag is getoetst door middel van een onafhankelijke t-toets. Deze toets wordt gebruikt om vast te stellen of de gemiddelden van twee onafhankelijke groepen aan elkaar gelijk zijn (Rosnow & Rosenthal, 2002). Om de t-toets uit te kunnen voeren, moet er sprake zijn van een normaalverdeling, waarbij er geen uitbijters voorkomen (Moore & McCabe, 2006).

Om de normaliteit vast te stellen, is er een histogram gemaakt met een normaalverdeling en zijn de standaard skewness en kurtosis berekend. In geval van missende waarden en uitbijters is de toets nogmaals uitgevoerd zonder deze proefpersonen. Als het resultaat niet veel verschilde, bleven de proefpersonen in het onderzoek. Anders werden ze uit de steekproef gehaald. Bij het berekenen van de toets die behoort bij deze vraag, is alleen het zelfbeeld van de eerste meting gebruikt, omdat deze meting voorafgaand aan de drop out is uitgevoerd.

Onderzoeksvraag 2: *is er een verschil in de mate van zelfbeeld bij drop out-leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die op de Rebound hebben gezeten voorafgaand aan de interventie en volgend op de interventie?* Deze vraag is getoets door middel van een gepaarde t-toets. Deze toets wordt gebruikt om de gemiddelden van twee afhankelijke groepen met elkaar te vergelijken (Moore & McCabe, 2006). In deze onderzoeksvraag zijn de groepen afhankelijk van elkaar, omdat één variabele (zelfbeeld) op twee momenten is gemeten bij dezelfde groep leerlingen (de drop outs). Er zijn dus paren van waarnemingen. Net als bij de onafhankelijke t-toets moet er sprake zijn van een normaalverdeling zonder uitbijters. Als $N \geq 30$ mag worden aangenomen dat de steekproef bij benadering normaal verdeeld is (Moore & McCabe, 2006). Om de normaliteit vast te stellen, zijn dezelfde analyses uitgevoerd zoals beschreven bij onderzoeksvraag 1.

Onderzoeksvraag 3: *is er een samenhang tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die op de Rebound hebben gezeten?* Om de samenhang tussen deze twee variabelen te meten, is de Pearson correlatietoets gebruikt. Door middel van een spreidingsgrafiek, ook wel scatterplot genoemd, is gekeken naar de vorm, richting en sterkte van de relatie. Ook konden eventuele uitbijters zichtbaar worden gemaakt in de scatterplot. Bij deze toets is ook gekeken naar de standaard skewness en kurtosis (Moore & McCabe, 2006). Bij het berekenen van de toets die behoort bij deze vraag, is alleen de tweede meting gebruikt, omdat 'schoolbetrokkenheid' alleen is gemeten tijdens het tweede meetmoment.

Resultaten

Databeschrijving

Uit de univariate en bivariate analyse kwam naar voren dat de continue variabelen (schoolbetrokkenheid en zelfbeeld) normaal verdeeld waren. Dit bleek uit de scores van de standaard skewness en kurtosis, alsook de verdeling van de histogrammen. Missende waarden zijn uit de steekproef gehaald. Door middel van boxplots is gekeken of er uitbijters waren. Alleen bij de variabele ‘cognitieve schoolbetrokkenheid’ kwam een uitbijter voor. Besloten is om deze uitbijter niet uit de steekproef te halen, omdat uit nader onderzoek bleek dat deze uitbijter afkomstig was uit de kleine, maar belangrijke, drop out groep. De test werd eenmaal met en eenmaal zonder de uitbijter uitgevoerd. Er werd geen significant verschil gevonden tussen beide testresultaten. De analyses wezen uit dat aan de voorwaarden van normaliteit werd voldaan. Daarom konden alle onderzoeksvragen beantwoord worden met een parametrische toets. Een overzicht van de beschrijvende gegevens van de continue variabelen is te vinden in Tabel 1.

Tabel 1.
Beschrijvende gegevens van de continue variabelen.

	<i>N</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Standaard skewness</i>	<i>Standaard kurtosis</i>
Totale schoolbetrokkenheid	32	44	86	60.84	11.45	1.29	-0.46
Gedragmatige schoolbetrokkenheid	34	11	25	18.88	4.07	-0.34	-1.56
Emotionele schoolbetrokkenheid	35	8	30	20.17	5.99	-0.19	-1.03
Cognitieve schoolbetrokkenheid	34	9	39	22.29	7	0.34	-0.22
Zelfbeeld totaal 1 ^e meting	24	20	43	32.67	5.01	-0.92	0.76
Zelfbeeld totaal 2 ^e meting	34	21	50	40.12	7.22	-1.71	-0.04
Zelfbeeld 1 ^e meting drop out	6	27	36	32.33	3.56	-0.91	-0.65
Zelfbeeld 1 ^e meting geen drop out	17	20	43	32.88	5.64	-0.93	0.42
Zelfbeeld 2 ^e meting drop out	8	30	46	39.50	5.24	-1.19	0.1
Zelfbeeld 2 ^e meting geen drop out	24	21	50	40.17	8.1	-1.38	-0.44

Zelfbeeld en drop out

Met de onafhankelijke t-toets werd gekeken of er een verschil was in zelfbeeld tussen de leerlingen die drop out zijn geweest en leerlingen die dit niet zijn geweest. Hierbij werd gekeken naar het zelfbeeld voorafgaand aan de drop out en werd dus alleen gekeken naar de eerste meting. De leerlingen die drop out zijn geweest, hadden op zelfbeeld een gemiddelde score van 32.33 ($SD = 3.56$). De leerlingen die geen drop out zijn geweest, hadden op zelfbeeld een gemiddelde score van 32.88 ($SD = 5.64$). Uit de *Levene's* toets voor gelijkheid van varianties tussen beide groepen bleek dat er geen significant verschil was in de varianties ($\alpha = .32$). Er blijkt geen significant verschil in zelfbeeld te zijn tussen de leerlingen die drop out zijn geweest en de leerlingen die dit niet zijn geweest.

Met de gepaarde t-toets werd gekeken of er een verschil was in de mate van zelfbeeld bij de drop out- leerlingen voorafgaand aan de interventie en volgend op de interventie. Van zeven leerlingen is geen eerste meting gedaan. Deze leerlingen zijn bij deze onderzoeksvraag niet meegenomen in de steekproef, aangezien er bij deze onderzoeksvraag sprake was van een (gepaarde) eerste en tweede meting. De drop outs hadden bij de eerste meting een gemiddelde score van 32.33 ($SD = 3.56$) en bij de tweede meting een gemiddelde score van 40.67 ($SD = 4.18$) op zelfbeeld. Er bleek een significant verschil te zijn $t(6) = -2.99, p < .05$, waarbij de drop outs lager scoorden op zelfbeeld bij de eerste meting dan bij de tweede meting (Cohen's $d = 1.22$). De grootte van het effect was groot met 37% kans op overlap. Het zelfbeeld van de drop out- leerlingen is hoger na de interventie dan voorafgaand aan de interventie.

Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid

Met de Pearson's correlatietoets werd gekeken of er verbanden waren tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid. Bij de groep die niet eerder drop out is geweest, werd een significante positieve relatie gevonden tussen zelfbeeld en de totaalschaal van schoolbetrokkenheid ($r(20) = .59, p < .05$). Dit betekent voor de leerlingen die niet eerder drop out zijn geweest dat een hoger zelfbeeld samengaat met een hogere schoolbetrokkenheid. Het verband tussen zelfbeeld en de totaal schoolbetrokkenheid is matig, 35% van de variantie wordt verklaard door zelfbeeld. Er werd geen significant verband gevonden tussen het totale zelfbeeld en schoolbetrokkenheid, en

ook niet tussen het zelfbeeld van de drop out groep en schoolbetrokkenheid. In tabel 2 zijn de uitkomsten van de Pearson's correlatietoets te zien.

Tabel 2.
Correlatieanalyse (Pearson p.m) Zelfbeeld en schoolbetrokkenheid.

	Totaal school-betrokkenheid	Gedragmatige school-betrokkenheid	Emotionele school-betrokkenheid	Cognitieve school-betrokkenheid
Zelfbeeld totaal	.36	.24	.27	.13
<i>N</i>	30	32	33	32
Zelfbeeld drop out	-.47	-.52	.06	-.45
<i>N</i>	8	8	8	8
Zelfbeeld geen drop out	.59**	.42	.34	.32
<i>N</i>	20	22	23	22

** $p < .01$

Discussie

Conclusies

Dit onderzoek was een poging om meer duidelijkheid te verkrijgen over het effect van de Rebound op het zelfbeeld en de schoolbetrokkenheid. Er is nagegaan of er verschil was in zelfbeeld tussen de drop out- leerlingen voordat ze drop out werden en de leerlingen in dezelfde leeftijd die niet zijn uitgevallen op school. Ook is er gekeken of er een verschil was in zelfbeeld bij de drop out leerlingen voorafgaand aan de Rebound-interventie en volgend op de Rebound-interventie. Tot slot is er gekeken of er een samenhang was tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij de Reboundleerlingen.

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen significant verschil is in zelfbeeld tussen de drop out leerlingen voorafgaand aan hun drop out en de leerlingen in dezelfde leeftijd die niet zijn uitgevallen op school. Dit was niet in lijn met de verwachtingen van eerdere studies die aantoonen dat drop outs een lager zelfbeeld hebben dan hun leeftijdsgenoten die wel gewoon naar school gaan (Finn, 1989; Lan & Lanthier, 2009; Reid, 1984). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat leerlingen die op de Rebound terechtkomen allen dezelfde kenmerkende problemen hebben (Holter & Bruinsma, 2010). Mogelijk is het zelfbeeld van de Reboundleerlingen hierdoor lager dan het zelfbeeld van de reguliere leerlingen. Om erachter te komen of dat werkelijk zo is zou hier nader onderzoek naar gedaan moeten worden. Hoe het komt dat een deel van de Rebound-leerlingen drop out worden en een ander deel niet, zou ook nader onderzocht moeten worden.

Vervolgens kan geconcludeerd worden dat het zelfbeeld van de drop out leerlingen hoger is na de Rebound-interventie dan voorafgaand aan de Rebound-interventie. Dit is in de lijn der verwachtingen. In een studie is al aangetoond dat interventieprogramma's die zelfbeeld bevorderen, het zelfbeeld verhogen (Buckner, 1993). Het zou zo kunnen zijn dat het zelfbeeld is verbeterd dankzij aspecten van de Rebound-interventie die gericht zijn op verbetering van het zelfbeeld. Of dit werkelijk zo is, zou nader onderzocht moeten worden.

Bij de laatste onderzoeksvraag werd verwacht dat er een samenhang zou zijn tussen schoolbetrokkenheid en de Reboundleerlingen-groep als geheel. Uit de resultaten bleek dat er een significante samenhang is tussen totale schoolbetrokkenheid en zelfbeeld bij de leerlingen die niet drop out zijn geweest. Er

werd geen significante samenhang gevonden tussen schoolbetrokkenheid en de groep die wel drop out is geweest. De samenhang tussen schoolbetrokkenheid en het zelfbeeld bij de leerlingen die geen drop out zijn geweest, zou mogelijk een verklaring kunnen zijn voor het feit dat deze leerlingen geen drop out zijn geworden. Waarom er geen samenhang is gevonden tussen zelfbeeld en schoolbetrokkenheid bij de drop out groep is moeilijk te zeggen. Ook dit zou nader onderzocht moeten worden.

Implicaties

Uit dit onderzoek is gebleken dat er geen significante samenhang is tussen schoolbetrokkenheid en zelfbeeld bij leerlingen die drop out zijn geweest. Het zou nuttig zijn om effectievere interventieprogramma's toe te passen die specifiek gericht zijn op de bevordering van schoolbetrokkenheid bij jongeren die drop out hebben ervaren. Een binding met de school zou wellicht een grote bijdrage kunnen leveren aan vermindering en preventie van (herhaalde) drop out.

Beperkingen

Een grote beperking in dit onderzoek was de moeilijke bereikbaarheid van de proefpersonen. Het wervingsproces kostte veel tijd en verliep moeizaam. Hierdoor bevatte de uiteindelijke steekproef in dit onderzoek een beperkte grootte van zesendertig leerlingen. Van deze leerlingen waren er bovendien maar acht leerlingen die drop out hadden ervaren. De resultaten uit dit onderzoek moeten dan ook met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Ook zijn de resultaten uit dit onderzoek niet te generaliseren. De leerlingen uit de steekproef waren namelijk afkomstig van de Rebounds uit de regio Den Haag.

Nog een beperking is het feit dat er geen eerste meting is gedaan van schoolbetrokkenheid. Hierdoor kon er niets gezegd worden over de mate van schoolbetrokkenheid voordat de leerlingen drop out werden. De tijdlijn die gebruikt werd om drop out vast te stellen, bevatte een belangrijke beperking: er kon alleen bepaald worden of een leerling al of niet drop out was geweest. Verdere informatie betreffende de reden van de drop out werd er niet bij vermeld. In een onderzoek naar drop out- leerlingen is het juist noodzakelijk om zoveel mogelijk informatie over drop out vast te stellen. Een beperking van dit onderzoek was ook dat de tijd tussen de voor- en de nameting slechts een jaar bedroeg.

Suggesties

Bovenstaande beperkingen van het onderzoek bieden perspectief voor vervolgonderzoek. Zo zou er gekeken kunnen worden of er een effectievere manier is om proefpersonen te werven. De medewerking van contactpersonen, casemanagers en leerplichtambtenaren speelt hierbij een cruciale rol. Door hun medewerking wordt de kans op een grotere steekproef vergroot en daarmee ook de betrouwbaarheid van de resultaten. Ook zou het nuttig zijn om in het vervolg een controlegroep mee te nemen in het onderzoek. Door Reboundleerlingen te vergelijken met reguliere leerlingen zijn de resultaten beter in perspectief te plaatsen. Om meer inzicht te kunnen krijgen in de achterliggende redenen betreffende drop out, zou de tijdlijn kunnen worden uitgebreid met meerdere vragen. Ten slotte is het voor vervolgonderzoek interessant om de tijdsperiode tussen de voor- en de nameting te verlengen, en eventueel nog een derde meting te doen. Door middel van een lange termijn onderzoek kan de ontwikkeling van de drop outs beter worden bijgehouden.

Literatuur

- Berg, G. van den (2007). Voortijdig van school : onduidelijkheid over aantallen schoolverlaters. *Jeugd en Co Kennis, 1*, 113–116.
- Bouwhuijsen, P. van den (2011). Schooluitval aanpakken in Zorg en Welzijn. *Vakblad voor opleiders in het gezondheidszorgonderwijs. 35* (2), 12-14.
- Buckner, A.E. (1993). *Mediating at-risk factors among seventh and eight grade students with specific learning disabilities using a holistically based model* (dissertation, Nova university). Retrieved April 28, 2012 from <http://www.eric.ed.gov/>
- Dotterer, A.M., McHale, S.M. & Crouter, A.C. (2007). Implications of out-of-school activities for school engagement in African American adolescents. *Journal of Youth and Adolescence. 36* (4), 391-401.
- Eekelen, J. van (2010). Thuiszitters, sneller terug naar school: bevindingen dossieronderzoek thuiszitters 2010. In opdracht van Ingrado, 3-19. Verkregen op 16 april 2012 via <http://www.rijksoverheid.nl>
- Finn, J.D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research. 59* (2), 117-142.
- Fredericks, J.A., Blumenfeld, P., Friedel, J. & Paris, A. (2005). School engagement. In K.A. Moore & L. Lippman (Eds.) *What do children need to flourish?: Conceptualizing and measuring indicators of positive development*. New York, NY: Springer Science and Business Media.
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P. C. & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational research. 74* (1), 59-109.

- Glanville, J.L. & Wildhagen, T. (2007). The measurement of school engagement. Assessing dimensionality and measurement invariance across race and ethnicity. *Educational and Psychological Measurement*. 67 (6), 1019-1041.
- Gray-Little, B., Williams, V.S.L. & Hancock, T.D. (1997). An item response theory analysis of the Rosenberg Self-esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 23 (5), 443-451.
- Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2003). Investeren en terugverdienen: kosten en baten van onderwijsinvesteringen. *Sectorbestuur onderwijsarbeidsmarkt*. Verkregen op 2 juli 2012 via <http://www.mrhansvanmierlostichting.nl>
- Holter, N. & Bruinsma, W. (2010). Wat werkt bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten? Nederlands Jeugd Instituut. Verkregen op 28 april 2012 via <http://www.nji.nl>
- King, K. A., Vidourek, R. A., Davis, B. & McClellan, W. (2002). Increasing self-esteem and school connectedness through a multidimensional mentoring program. *Journal of School Health*. 72 (7), 294-299.
- Kremers, M. (2006). 'Iedere school een maatschappelijk werker'. *Maatwerk*, 7, 259-260.
- Lan, W. & Lantier, R. (2009). Changes in students' academic performance and perceptions of school and self before dropping out of schools. *Journal of Education for Students placed at Risk*. 8 (3), 309-332.
- Mann, M., Hosman, C. M. H., Schaalma, H. P. & Vries, N. K. de (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*. 19 (4), 357-372.
- Moore, D. S. & McCabe, G. P. (2006). *Introduction to the practice of statistics*. New York: W. H. Freeman and Company.

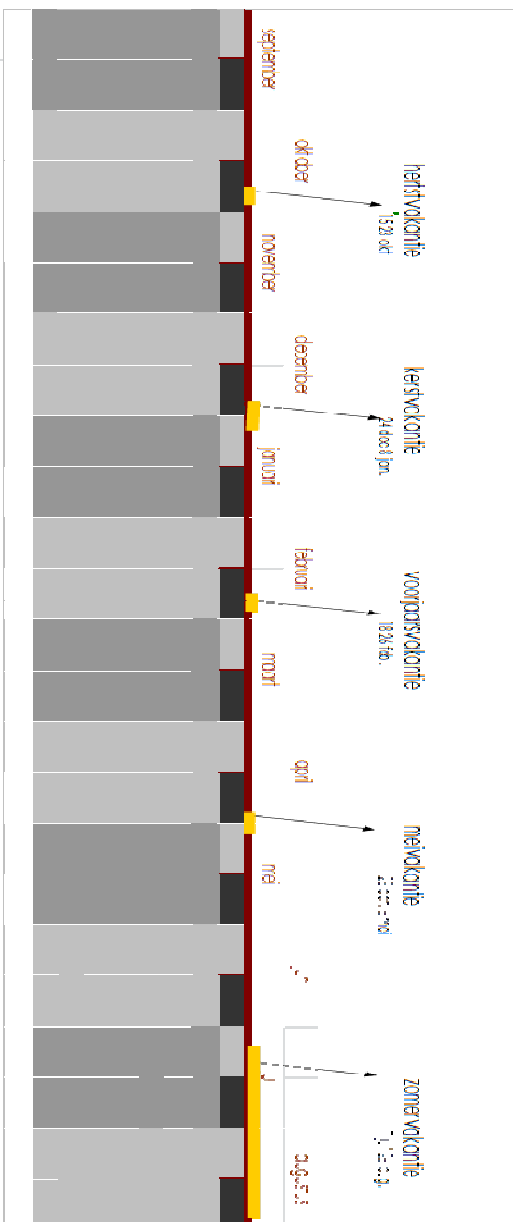
- Reid, K. C. (1984). Some social, psychological, and educational aspects related to persistent school absenteeism. *Research in Education*. 31, 63-8.
- Rosnow, R. L. & Rosenthal, R. (2002). *Beginning behavioral research*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Rumberger, R.W. (1995). Dropping out of middle school: a multilevel analysis of students and schools. *American Educational Research Journal*. 32 (3), 583-625.
- Vocht, A. de (2002). *Basishandboek SPSS 11 voor windows*. Utrecht: Bijleveld Press.
- Witte, T. & Notten, T. (2008). Zorgen, boeien en binden: een internationale vergelijking van enkele interventies rond voortijdig schoolverlaten. *Sociale interventie*. 17 (1), 5-14.

Bijlage

	De volgende vragen gaan over JOU. Zet een kruisje bij het antwoord dat het best past bij jouw eigen mening en ervaring.	helemaal mee Oneens	een beetje mee oneens	weet niet	een beetje mee eens	Helemaal mee Eens
1	Over het algemeen ben ik tevreden met mezelf.					
2	Soms denk ik dat ik niets waard ben.					
3	Ik vind dat ik een aantal goede kwaliteiten heb.					
4	Ik doe dingen net zo goed als de meeste andere mensen.					
5	Ik denk dat ik niet veel heb om echt trots op te zijn.					
6	Ik voel me wel eens nutteloos of niet belangrijk.					
7	Ik vind dat ik als persoon de moeite waard ben					
8	Ik wilde dat ik wat meer respect voor mezelf kon opbrengen.					
9	Ik denk best wel eens dat ik een mislukking ben.					
10	Ik denk positief over mezelf.					

	2. Op school... Zet een kruisje bij het antwoord dat het best bij jou past	Helemaal mee oneens	Een beetje mee oneens	Weet niet	Een beetje mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik let op in de klas					
2	Als ik in de klas zit, doe ik alsof ik aan het werk ben					
3	Ik maak mijn huiswerk op tijd af					
4	Ik houd me aan de regels op school					
5	Ik kom in de problemen op school					
6	Ik voel me gelukkig op school.					
7	Ik verveel me op school					
8	Ik vind het werk op school leuk					
9	Ik vind het leuk om op school te zijn					
10	Ik ben geïnteresseerd in het werk op school					
11	Mijn klas is een leuke plek om te zijn					
12	Als ik een boek lees, stel ik mezelf vragen om er zeker van te zijn dat ik begrijp waar het over gaat					
13	Ik leer thuis, zelfs als ik geen toets heb					
14	Ik probeer tv programma's te kijken over dingen die we doen op school					
15	Ik praat met mensen buiten school over wat ik leer in de klas					
16	Ik controleer mijn schoolwerk op fouten					
17	Als ik tijdens het lezen niet weet wat een woord betekent, dan doe ik iets om daar toch achter te komen, zoals opzoeken in het woordenboek, of het aan iemand vragen					
18	Ik lees extra boeken om meer te leren over de dingen die we op school doen					
19	Als ik niet begrijp wat ik lees, ga ik terug en lees het opnieuw					

Tijdfijn van schoolverloos 2011/2012

3 september

Vervolg: In twee of drie maanden van de schoolperiode 2010/2011 en 2011/2012.

Wanneer wordt er een vakantiedag gewaarschuwd?

Wanneer wordt er een vakantiedag gewaarschuwd?

Tekentijdfijn

- 1) In welke maanden wordt er een vakantiedag gewaarschuwd?
- 2) In welke maanden wordt er een vakantiedag gewaarschuwd?
- 3) In welke maanden wordt er een vakantiedag gewaarschuwd?